

С. В. ГРИГОР'ЄВА, О. А. КОЗЛОВА

МОТИВИ ВИБОРУ ВНЗ ТА СПЕЦІАЛЬНОСТІ АБИТУРІЄНТАМИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТІВ НТУ «ХПІ»)

Стаття присвячена аналізу портрета абітурієнта НТУ «ХПІ», де, крім визначення мотивів професійного вибору, самооцінки особистих здібностей, розглядаються і основні цілі навчання в НТУ «ХПІ». У статті підкреслюється, що проблема професійного самовизначення стояла перед молоддю завжди, а сьогодні вона особливо актуальна, тому що сучасні умови ринку праці ведуть до того, що більшість випускників не мають ясної життєвої перспективи. Аналізуються мотиви отримання абітурієнтами вищої освіти, мотивація вступу до НТУ «ХПІ», мотиви вибору спеціальності, період формування професійного інтересу. Проаналізовано мотиви професійного вибору абітурієнтів; період формування інтересу молодих людей до обраної спеціальності (процес самовизначення, коли здійснено вибір спеціальності, ВНЗ); специфіку вибору ВНЗ (яким за рахунком був ХПІ, хто допоміг визначитися з вибором); уявлення про процес навчання в університеті; відповідність уявлень про навчання в університеті реаліям університетського життя.

Ключові слова: освіта, абітурієнт, мотиви вибору спеціальності, професійне самовизначення, адаптація студентів, вища школа.

С. В. ГРИГОРЬЕВА, Е. А. КОЗЛОВА

МОТИВЫ ВЫБОРА ВУЗА И СПЕЦИАЛЬНОСТИ АБИТУРИЕНТАМИ УКРАИНЫ (НА ПРИМЕРЕ СТУДЕНТОВ НТУ «ХПИ»)

Статья посвящена анализу портрета абитуриента НТУ «ХПИ», где помимо определения мотивов профессионального выбора, самооценки личных способностей, рассматриваются и основные цели обучения в НТУ «ХПИ». В статье подчеркивается, что проблема профессионального самоопределения стояла перед молодежью всегда, а сегодня она особенно актуальна, так как современные условия рынка труда ведут к тому, что большинство выпускников не имеют ясной жизненной перспективы. Анализируются мотивы получения абитуриентами высшего образования, мотивация вступления в НТУ «ХПИ», мотивы выбора специальности, период формирования профессионального интереса. Проанализированы мотивы профессионального выбора абитуриентов; период формирования интереса молодых людей к выбранной специальности (процесс самоопределения, когда осуществлен выбор специальности, вуза); специфику выбора вуза (каким по счету был ХПИ, кто помог определиться с выбором) представление о процессе обучения в университете; соответствие представлений об обучении в университете реалиям университетской жизни.

Ключевые слова: образование, абитуриент, мотивы выбора специальности, профессиональное самоопределение, адаптация студентов, высшая школа.

S. V. GRIGORIEVA, E. A. KOZLOVA

MOTIVES FOR CHOOSING UNIVERSITY AND SPECIALTY APPLICANTS UKRAINE (FOR EXAMPLE, STUDENTS NTU "KPI")

This article analyzes portrait applicant NTU "KPI", where in addition to determining the reasons professional choice, self-personal skills, and discusses the main goals of training at NTU "KPI". The article highlights the problem of professional self-determination was always the youth, and today it is particularly urgent because the current labor market conditions lead to the fact that most graduates do not have a clear life perspective. Analyzed the motives of applicants receiving higher education, motivation admission to NTU "KPI" motives choice of specialty, during the formation of professional interest. Analyzed the motives of professional selection of applicants; during the formation of young people's interest to the chosen profession (the process of self-selection made when specialty Universities); the specific choice of university (how the account was HPI, who helped to choose); understanding of the learning process at the university; line ideas about university studies realities of university life.

Keywords: education, students, motivation choice of specialty, professional self-adapting students, high school.

Вступ. Передумовою до нашого дослідження стало неодноразово помічене неадекватне ставлення студентів вузів до навчання. На жаль, в наш час цінність вищої освіти як способу отримати глибокі знання і стати висококваліфікованим фахівцем різко знизилася. Навпаки, все більших обертів набирає серед молодих людей тенденція купувати освіту заради диплома. Дуже багато студентів реально не усвідомлюють мету свого навчання у вузі і називають різні мотиви отримання освіти.

Метою статті є вивчення процесу професійного самовизначення абітурієнтів.

Аналіз наукових досліджень. Вивченням мотивів вступу до вузу займалися багато авторів. Досить назвати такі прізвища, як Є. П. Ільїн, Г. А. Мухіна, М. В. Вовчик-Блакитна, Ф. М. Рахматулліна, П. М. Якобсон, В. А. Якунін, І. І. Вартанова. Кожен автор пропонує свою класифікацію мотивів. Ільїн серед основних мотивів називає такі: бажання перебувати в колі студентської

молоді, велике суспільне значення професії і широка сфера її застосування, відповідність професії інтересам і нахилам і її творчі можливості. О. М. Пічників, Г. А. Мухіна виділяють мотиви «професійні», «особистого престижу», «прагматичні», «пізнавальні». П. М. Якобсон виділяє три групи мотивів: «негативні» мотиви, мотиви, пов'язані з позанавчальною ситуацією, і мотиви, пов'язані з самим процесом навчальної діяльності. Т. Д. Дубовицька розглядала також виділення зовнішніх і внутрішніх мотивів навчальної діяльності. Тим не менш, у всіх авторів простежуються три основні лінії мотивації вступу до вузу: пізнавальна, професійна і прагматична.

Матеріали і результати дослідження. Проблема професійного самовизначення стояла перед молоддю завжди, а сьогодні вона особливо актуальна, тому що сучасні умови ринку праці ведуть до того, що більшість випускників не мають ясної життєвої перспективи. Деякі з них йдуть вчитися і працювати за

спеціальностями, що не відповідають їх індивідуальним запитам.

Сьогодні більшість молодих людей прагне отримати престижну професію, затребувану на українському ринку праці, не замислюючись про свою самоактуалізацію. Виникає протиріччя між:

- життєвими і професійними планами абітурієнтів і реальними можливостями їх здійснення;
- прагненням суспільства оптимально використовувати трудовий і творчий потенціал молоді і її недостатньою підготовкою до усвідомленого і обґрунтованого вибору професії;

- життєвими, професійними планами абітурієнтів і недостатньою їх підготовкою до усвідомленого вибору професії.

Вибір майбутньої професії завжди індивідуальний, оскільки він являє собою частину особистісного самовизначення, пошук майбутнім фахівцем свого покликання. Кожен школяр розуміє, що освіта є в даний час невід'ємною складовою всього його життя. Вибір випускниками шкіл ВНЗ є завданням з багатьма невідомими, від успішного вирішення якого залежить його майбутнє. Тому в даний час попит на освітні послуги досить великий.

З метою складання портрета абітурієнта НТУ «ХПІ» крім визначення мотивів професійного вибору, самооцінки особистих здібностей, цілей навчання в НТУ «ХПІ», лабораторією прикладних соціологічних досліджень кафедри соціології та політології щорічно проводиться аналіз специфіки вибору ВНЗ і спеціальності, а також відповідність уявлень про навчання у вищому навчальному закладі реаліям університетського життя серед студентів-першокурсників.

Об'єктом даного дослідження є абітурієнти НТУ «ХПІ».

Предмет дослідження – мотиви отримання абітурієнтами вищої освіти, мотивація вступу до НТУ «ХПІ», мотиви вибору спеціальності, період формування професійного інтересу.

Метою дослідження є вивчення процесу професійного самовизначення абітурієнтів.

Завдання дослідження.

В ході дослідження необхідно вивчити:

- мотиви отримання абітурієнтами вищої освіти і надходження в НТУ «ХПІ»;
- мотиви професійного вибору абітурієнтів;
- період формування інтересу молодих людей до обраної спеціальності (процес самовизначення, коли здійснено вибір спеціальності, ВНЗ);
- специфіку вибору ВНЗ (яким за рахунком був ХПІ, хто допоміг визначитися з вибором);
- уявлення про процес навчання в університеті;
- відповідність уявлень про навчання в університеті реаліям університетського життя;
- якість роботи приймальної комісії університету (ефективність, дружелюбність, оперативність, надання інформаційних послуг і т.д.).

Так, у 2017 році генеральна сукупність складала 1742 респонденти (студенти I курсу), з них 943 студенти бюджетної форми навчання, і 799 студентів контрактної форми. Опитано 576 студентів або 33% від загальної чисельності студентів першого курсу. З них 278 студентів бюджетної форми навчання і 298 студентів контрактної форми. 45,1% респондентів до вступу в НТУ «ХПІ» жили у обласному центрі, 26% – в районному центрі, 19% – в селищах міського типу і 9,9% – в селі. Серед опитаних абітурієнтів 95,1% отримали середню освіту, а 4,3% – середньо-спеціальну. Більшість першокурсників – 72,8% – відмітили, що в школі вчилися на «4», 13,5% були «відмінниками», 7,3% – «трієчниками». Всього 6,4% респондентів закінчили школу із золотою медаллю. Збір інформації в ході дослідження здійснювався методом анкетного опитування. У опитуванні брали участь студенти 14 факультетів НТУ «ХПІ». Опитування проводилося у вересні 2017 року.

Проаналізувавши отримані дані, ми можемо констатувати наступне:

1. Основним мотивом здобуття вищої освіти для абітурієнтів за останні 5 років являється упевненість в тому, що вища освіта дасть можливість краще влаштуватися в житті. З 2000 по 2017 роки в цілому спостерігається стійка тенденція до збільшення значущості цього мотиву для респондентів (показник зростає з 68,1 % до 85,9 %). В 2015 – 77,6%, а в 2016 – 75,2%, а в 2017 – 69,1%.

2. Упродовж багатьох років дослідження одним з головних мотивів вступу до нашого вузу для більшості абітурієнтів була наявність в університеті спеціальності, по якій абітурієнт бажає отримати вищу освіту (63,8 % в 2010 р., 57,1% – в 2013 р., 55,7% – в 2014 р.).

У 2016 як і в 2015 році основним мотивом вибору ВНЗ став «Високий міжнародний рейтинг НТУ «ХПІ» – з цієї причини в наш університет поступило 57,3% респондентів 2016 р., і 47,9% – у 2017 р. (див. рис. 1).

3. Серед мотивів професійного вибору абітурієнтів 2000–2015 р. одним з основних і стабільних є інтерес до обраної спеціальності. Цей показник коливається від 37,0 % (у 2001 р.) до 56,6 % (у 2010 р.). У 2016 році з цієї причини обрали спеціальність 68% студентів, а у 2017 – 74% респондентів відмітили цей мотив, як основний при виборі спеціальності і це максимальний показник за усі роки спостережень. Найбільше в майбутній професії респондентів притягає престижність професії і рівень оплати праці – 36,8% у 2016 р., і 40,1% – у 2017 р. Також для 35,2% студентів-першокурсників важливий рівень оплати праці, а ще 30,7% абітурієнтів вважають за необхідне творчий підхід до роботи (див. табл. 1).

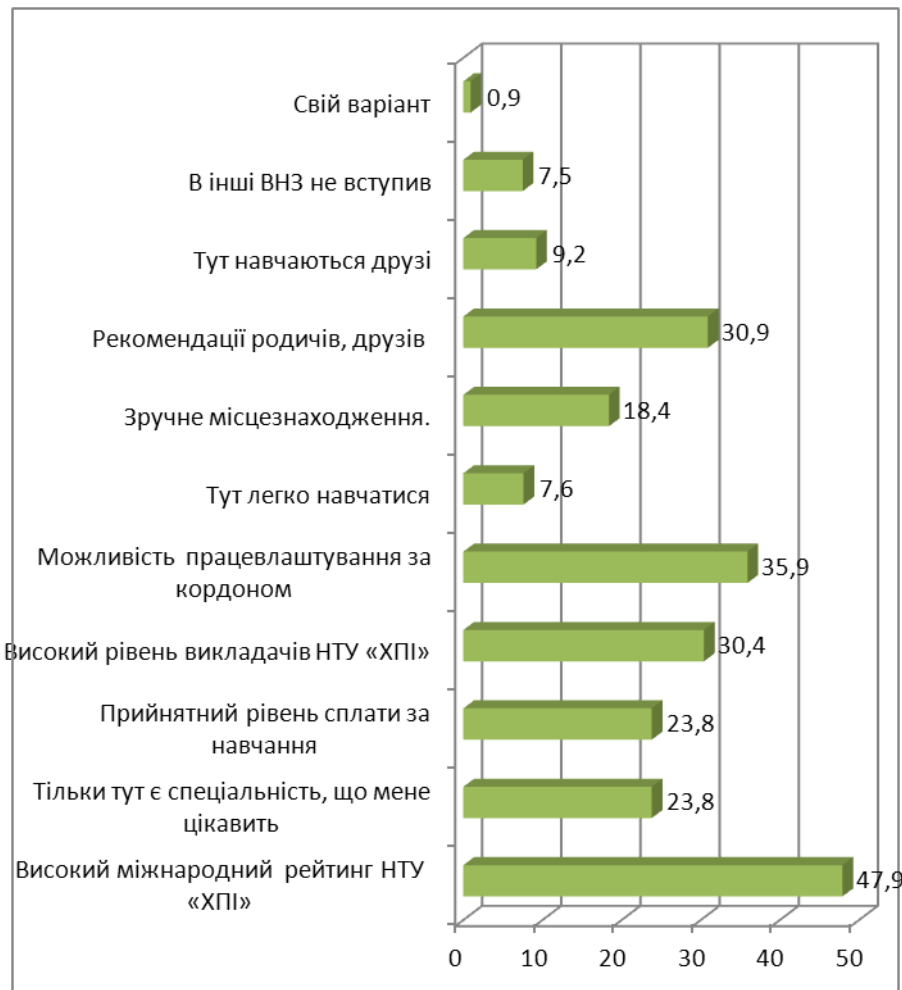

Рис. 1 – Розподіл відповідей на питання: «Що вплинуло на Ваше бажання вступити до НТУ «ХПІ»?»

Таблиця 1. Розподіл відповідей на питання: «Що вплинуло на вибір Вами спеціальності?»

Варіанти відповідей	%
Інтерес до обраної спеціальності	74,0
Невеликий конкурс на обрану спеціальність	8,7
Сучасні інформаційні технології	17,4
Престижність спеціальності, затребуваність фахівців	45,5
Можливість професійного зростання	34,5
Можливість брати участь в різних проектах	4,7
По спеціальності можна поїхати вчитися за рубіж	22,9
Вибір спеціальності був вимушеним	6,6
Інтерес до предметів, пов'язаних з професією	20,0

4. У більшості абітурієнтів інтерес до спеціальності сформувався незадовго до вступу до ВНЗ (69,5% – в 2015 р. і 68,8% – в 2016 р. і 66,8% – в 2017г.) і також є одним з найвищих за усі роки спостережень. Професійний вибір студентів, в першу чергу, здійснювався відповідно до власних

переконань. Згідно з результатами дослідження, абітурієнти вибирають спеціальність самостійно. У 2015 році показник склав 57,9 %, в 2016 – 50,6%. У 2017 р. 60,2% абітурієнтів зробили професійний вибір самостійно. Розкид показника за усі роки досліджень складає 18,5 %: найбільш низький показник зафіксований в 2005 році (44,8 %) і найбільш високий – в 2014 році (63,3%). Порадою батьків або родичів скористалися 28,8 % абітурієнтів, опитаних у 2017 р. (див. табл. 2).

Таблиця 2. Розподіл відповідей на питання: «Коли у Вас з'явився інтерес до обраної спеціальності?»

Варіанти відповідей	%
З дитинства мріяв	21,0
Незадовго до вступу до ВНЗ	66,8
Після Дня відкритих дверей	6,4
Після зустрічі з викладачами	4,9
Свій варіант	0,7

Більшість абітурієнтів готувалися до вступу за допомогою репетиторів – 62,2% опитаних абітурієнтів відзначили цей факт.

5. Для НТУ «ХПІ» першість в пріоритеті вступу була визначена 58,3% абітурієнтів, друге місце в пріоритеті для НТУ «ХПІ» – 16,1%, і третє – 9% респондентів. Таким чином можна сказати, що абітурієнти у більшості випадків цілеспрямовано вступали до нашого ВНЗ.

6. Визначитися з вибором спеціальності 15,6% абітурієнтів допомогла інформація про спеціальність на спеціальних сайтах; 12,7% що поступають звернули увагу на рекламну кампанію спеціальних кафедр в ЗМІ і Інтернеті; а 7,6% студентів визначилися з вибором спеціальності за допомогою Днів відкритих дверей, що проводяться в університеті. Ще 8,3% абітурієнтів прислухалися до думки друзів. Лише 3,6% студентів, що брали участь в опитуванні, сказали, що визначитися з вибором спеціальності допомогли заходи по профорієнтації, що проводяться в школі співробітниками спеціальних кафедр університету.

При цьому, 64,8% респондентів відмітили, що навчаючись у НТУ «ХПІ» в першу чергу прагнуть отримати знання саме по своїй спеціальності, майже третина опитаних (30,4%) прагнуть отримати знання в області соціально-гуманітарних дисциплін, а 27,8% – отримати знання, необхідні для створення власного бізнесу.

7. Після закінчення НТУ «ХПІ» 41,5% опитаних хочуть бути знавцями своєї справи, працювати за фахом; 35,2% абітурієнтів планують виїхати за рубіж на роботу або подальше навчання; 34,2% респондентів хочуть бути затребуваними на ринку праці. При цьому, якщо у респондентів з'явиться можливість виїхати за рубіж, 42,4% з них сказали, що поїдуть на навчання або стажування і спробують там залишитися; 22,7% опитаних відмітили, що поїдуть працювати і також спробують залишитися. Всього 20,1% абітурієнтів сказали, що поїдуть за кордон на навчання і стажування, але потім обов'язково повернуться.

При поданні документів у ВНЗ третина студентів – 33,9% розглядали можливість навчання за кордоном.

8. При поданні документів у більшості студентів проблем не виникло. Але 20,7 % респондентів відмітили, що виникли проблеми були пов'язані зі збоєм електронної пошти (15,5%), чергою в приймальній комісії (5%). Всього 2,3% опитаних абітурієнтів поскаржилися на те, що працівники приймальної комісії не змогли дати повну інформацію про спеціальність.

Висновки. Дослідження показують, що серед внутрішніх мотивів переважають інтерес до професії, прагнення отримати вищу освіту з метою самореалізації та відкриття в майбутньому власної справи. Серед зовнішніх чинників навчальної мотивації студенти відзначили престиж, авторитет ВНЗ, отримання інтелектуального задоволення, бажання самовдосконалення, можливості знайти

цікаву та високооплачувану роботу після закінчення ВНЗ. Варто зазначити, що отримані в ході дослідження дані можуть бути використані в подальших дослідженнях щодо вдосконалення шляхів, методів та засобів організації навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Список літератури

1. Вершинська О.Б. *Проблеми формування навчальної мотивації студентів ВНЗ*. URL: tme.uomo.edu.ua.
2. Кудінов Ю.В. *Педагогічні шляхи підвищення ефективності процесу професійної підготовки студентів у вищій школі*. URL: hist.km.ua.
3. Малинаускас Р.К. Мотивация студентов разных периодов обучения. *Социологические исследования*. 2014. №2. С. 134–138.
4. Митина А.М. Зарубежные исследования учебной мотивации взрослых. *Вестник Московского университета*. Серия 14: Психология. 2011. №2. С. 56–65.
5. Нормативи. *Міністерство освіти і науки України*. URL: www.mon.gov.ua.
6. Пакулина С.А., Кетько С.М. Методика диагностики мотивации учения студентов педагогического ВУЗа. *Психологическая наука и образование*. 2013. №1. С. 23–33.
7. Плис М.А. Факторы формирования у студентов мотивации к обучению. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2012. №9. С. 300–305.
8. *Стратегія реформування вищої освіти України до 2020 року (проект)*. URL: www.mon.gov.ua.
9. Тимошенко В.М. *Психологічні особливості формування мотивації досягнення майбутніх учителів (на матеріалі вивчення іноземної мови)*: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2001. 21 с.
10. Штарке К. *Студенты. Становление личности* : пер. с нем. М.: Прогресс, 1982. 136 с.

References (transliterated)

1. Verzhynska O.B. *Problemy formuvannia navchalnoi motyvatsii studentiv VNZ* [Problems of formation of educational motivation of students of higher educational institutions]. Available at: tme.uomo.edu.ua
2. Kudinov Yu.V. *Pedahohichni shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti protsesu profesiinnoi pidhotovky studentiv u vyshchii shkoli* [Pedagogical ways to increase the efficiency of the process of professional training of students in higher education]. Available at: hist.km.ua
3. Malynauskas R.K. *Motyvatsiya studentov raznykh peryodov obuchenyia* [Motivation of students of different periods of study] *Sotsyolohycheskye yssledovaniia*. 2014. no. 2. pp. 134–138.
4. Mytina A.M. *Zarubezhnye yssledovaniia uchebnoi motyvatsyy vzroslykh* [Foreign studies of the educational motivation of adults]. *Vestnyk Moskovskoho unyversyteta*. Seria 14: Psykholohyia. 2011. no. 2. pp. 56–65.
5. Normatyvy. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy* [Norms. Ministry of Education and Science of Ukraine]. Available at: www.mon.gov.ua.
6. Pakulyna S.A., Ketko S.M. *Metodyka dyahnostyky motyvatsyy uchenyia studentov pedahohycheskoho VUZA*. [The technique of diagnosing the motivation of the teaching of students at a pedagogical university]. *Psykhohycheskaia nauka y obrazovanye*. 2013. no. 1. pp. 23–33.
7. Plys M.A. *Faktory formyrovanyia u studentov motyvatsyy k obuchenyiu*. [Factors in the formation of students' motivation for learning] *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii*. 2012. no. 9. pp. 300–305.
8. *Stratehiia reformuvannia vyshchoi osvity Ukrainy do 2020 roku (proekt)* [Strategy of reforming higher education of Ukraine till 2020 (project)]. Available at: www.mon.gov.ua.
9. Tymoshenko V.M. *Psykhohichni osoblyvosti formuvannia motyvatsii dosiahnennia maibutnikh uchyteliv (na materialii vuvchennia inozemnoi movy)* [Psychological peculiarities of the

formation of the motivation of the achievement of future teachers (on the material of the study of a foreign language): Abstract of the thesis of cand. psychol. sc. diss. 19.00.07 M.P. Drahomanov National Pedagogical University. Kyiv, 2001. 21 p.

10. Shtarke K. *Studenty. Stanovlenye lychnosty* [Students. Formation of personality]. Moscow: Prohress, 1982. 136 p.

Надійшла (received) 21.03.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Григор'єва Світлана Василівна (Григор'єва Светлана Васильевна, Grygoryeva Svitlana Vasilivna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри соціології і політології; м. Харків, Україна; e-mail: sgrygoryeva1970@gmail.com

Козлова Олена Аркадіївна (Козлова Елена Аркадиевна, Kozlova Olena Arkadiivna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри соціології і політології; м. Харків, Україна; e-mail: kozloffael@gmail.com